

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาองค์กรจัดการลุ่มน้ำคลองอุตะเถา ในบริบทของการบริหารจัดการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิจัยภาคสนามร่วมกับการวิจัยเอกสาร มีวิธีการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรเป้าหมาย

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1 องค์กรภาครัฐ

ประชากรเป้าหมาย คือ องค์กรภาครัฐที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยการระบุงค์กรที่เกี่ยวข้องจะใช้วิธีการศึกษาภารกิจหน้าที่ขององค์กรต่างๆ ในพื้นที่ ร่วมกับการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ซึ่งพบว่ามีประชากรเป้าหมายทั้งสิ้น 54 องค์กร แบ่งออกเป็น องค์กรจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาค 18 องค์กร และองค์กรส่วนท้องถิ่น 36 องค์กร (รายละเอียดแสดงในภาคผนวก ก)

1.2 องค์กรประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชน

เนื่องจากลักษณะการทำงานขององค์กรทั้งสองกลุ่มค่อนข้างเป็นไปอย่างใกล้ชิด การศึกษาครั้งนี้จึงรวมองค์กรทั้งสองกลุ่มไว้ด้วยกัน สำหรับการระบุประชากรเป้าหมายในองค์กรกลุ่มนี้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลรายชื่อองค์กรที่เข้าร่วมประชุมสัมมนา ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำคลองอุตะเถาร่วมกับการสอบถามผู้รู้ ได้ประชากรเป้าหมาย จำนวน 10 องค์กร คือ

1. กลุ่มรักษ้คลองอุตะเถา	6. เครือข่ายรักษ้คลองอุตะเถา
2. ประชาคมรักษ้ป่าผาดำ	7. ธนาคารชีวิตคูเต่า
3. กองทุนรักบ้านเกิด	8. ชมรมเกิดมาต้องทดแทนคุณแผ่นดิน
4. โครงการจัดการเมื่อน้ำอยู่	9. กลุ่มมานีมานะ
5. กลุ่มศึกษาการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน	10. กลุ่มผู้บริโภคมเข้มแข็ง

2. กลุ่มตัวอย่าง

องค์กรภาครัฐส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ใช้วิธีการกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงตามหลักเหตุผล โดยการศึกษาภารกิจ บทบาทหน้าที่ขององค์กร และนำมาพิจารณาคัดเลือกองค์กรที่ทำหน้าที่บริหารจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ ได้กลุ่มตัวอย่างดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 กลุ่มตัวอย่างกลุ่มองค์กรภาครัฐ (ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค)

ประเภทของสิ่งแวดล้อม	องค์กรที่ทำหน้าที่บริหารจัดการ
ทรัพยากรป่าไม้	1. สำนักบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ 20 2. หน่วยจัดการและอนุรักษ์ต้นน้ำคลองอุตะเถา
ทรัพยากรดิน	3. สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12
ทรัพยากรน้ำ	4. สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 8 5. สำนักงานชลประทานเขต 16
อื่นๆ (เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการโดยภาพรวม)	6. สำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสงขลา 7. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 16

องค์กรภาครัฐส่วนท้องถิ่น ใช้วิธีการสุ่มแบบระดับชั้น โดยยึดหลักการเป็นตัวแทนพื้นที่ (แบ่งกลุ่มองค์กรตามเขตพื้นที่ต้นน้ำ เขตชุมชน และเขตปลายน้ำ) เพื่อให้ได้ตัวแทนขององค์กรส่วนท้องถิ่นในรูปแบบของเทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ที่เป็นตัวแทนจากทั้ง 3 เขตพื้นที่ ได้กลุ่มตัวอย่าง ดังตาราง 2

ตาราง 2 กลุ่มตัวอย่างกลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา

	เขตต้นน้ำ	เขตชุมชน	เขตปลายน้ำ
เทศบาล	เทศบาลเมือง ปาดังเบซาร์	เทศบาลเมืองบ้านพรุ	เทศบาลตำบลคลองแห
องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	อบต.ฉลุง	อบต.พังลา	อบต.แม่ทอม

องค์กรประชาชนและองค์กรพัฒนาเอกชน ใช้การคัดเลือกตามหลักเหตุผล คือ จะศึกษาองค์กรที่แสดงบทบาทมีส่วนร่วมต่อการจัดการลุ่มน้ำคลองอุตะเถาอยู่ในปัจจุบัน ใต้องค์กรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 5 องค์กร ดังนี้

1. ประชาคมรักษ์ป่าต้นน้ำผาคำ
2. กลุ่มศึกษาการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน
3. เครือข่ายรักษ์คลองอุตะเถา
4. กลุ่มโครงการจัดการเมืองน่าอยู่
5. กลุ่มรักษ์คลองอุตะเถา

2. เครื่องมือในการวิจัย

ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เรื่องบทบาทขององค์กรในการจัดการลุ่มน้ำคลองอุตะเถา สำหรับผู้นำหรือผู้ให้ข่าวสารสำคัญขององค์กรที่ศึกษาทุกองค์กร

3. ขั้นตอนการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยภาคสนามร่วมกับการวิจัยเอกสาร มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษา รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งต่างๆ ในประเด็น ทฤษฎีองค์กร องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำ การจัดการลุ่มน้ำ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา ตลอดจนข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

2. ศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพปัญหาซ้ำอีกครั้ง จัดกลุ่มปัญหาตามประเภททรัพยากรและเขตพื้นที่ พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัญหาและแนวโน้มของปัญหาในพื้นที่

3. ศึกษาปัญหาในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา

- 3.1 ศึกษาปัญหาขององค์กรจัดการลุ่มน้ำคลองอุตะเถา โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ ขององค์กรซึ่งได้แก่ วัตถุประสงค์ นโยบาย ภารกิจหน้าที่ โครงสร้างองค์กร บุคลากร การบริหารจัดการ (การกำหนดแผนงาน การประสานงานกับองค์กรอื่นๆ และการติดตามประเมินผล)

- 3.2 ศึกษาบทบาทขององค์กรอื่นๆ ที่ส่งผลเกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติงานขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลุ่มน้ำคลองอุตะเถา

4. ศึกษาความเชื่อมโยงของการจัดการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา โดยแบ่งออกเป็น ความเชื่อมโยงทางชีวกายภาพ ความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจสังคม และความเชื่อมโยงทางการบริหารจัดการ พร้อมทั้งวิเคราะห์ผลของการจัดการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่มีต่อการจัดการลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา

5. เสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภาในบริบทของการจัดการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ปัญหาสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา

ข้อมูลหลักรวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารที่องค์กรภาครัฐจัดทำขึ้น เพื่อเป็นการรายงานผล รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม รายงานผลการศึกษาเพื่อประกอบการวางแผน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารอื่นๆ นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาด้วยการตีความสร้างข้อสรุป เปรียบเทียบสถานการณ์สิ่งแวดล้อมกับค่ามาตรฐานของคุณภาพสิ่งแวดล้อมแต่ละประเภท เพื่อสรุปความเป็นปัญหา

2. การวิเคราะห์ปัญหาขององค์กรจัดการลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา

ผลการสัมภาษณ์ผู้นำหรือผู้ให้ข่าวสารสำคัญขององค์กร และการศึกษาเอกสารในส่วนของการดำเนินงาน ตลอดจนผลการดำเนินงานขององค์กร วิเคราะห์โดยการตีความสร้างข้อสรุปตามกรอบทฤษฎีองค์กร และพิจารณาความเชื่อมโยงตามหลักเหตุผล โดยมีเกณฑ์การวิเคราะห์ ดังนี้

ตาราง 3 วิธีการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาขององค์กรจัดการลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา

ข้อมูลที่ต้องการ	เกณฑ์การวิเคราะห์	แหล่งที่มาของข้อมูล
วิสัยทัศน์ขององค์กร	1. องค์กรกำหนดวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน 2. วิสัยทัศน์ที่กำหนดขึ้นเป็นที่รับรู้โดยทั่วไปของบุคลากรในองค์กร 3. วิสัยทัศน์ที่กำหนดขึ้นเกี่ยวข้องและส่งผลดีต่อการจัดการลุ่มน้ำ	เอกสารขององค์กร การสัมภาษณ์ การสังเกต การสุ่มถามวิสัยทัศน์ขององค์กร

ตาราง 3 (ต่อ)

ข้อมูลที่ต้องการ	เกณฑ์การวิเคราะห์	แหล่งที่มาของข้อมูล
ภารกิจ อำนาจหน้าที่ขององค์กร	ภารกิจ/อำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้เกี่ยวข้องและส่งผลต่อการจัดการ กลุ่มน้ำ	เอกสารขององค์กร
โครงสร้างองค์กร	องค์กรมีการกำหนดโครงสร้างรองรับภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในกลุ่มน้ำ	เอกสารขององค์กร
นโยบายที่ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ	นโยบายที่องค์กรยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติเกี่ยวข้องและส่งผลต่อการจัดการกลุ่มน้ำ	เอกสาร การสัมภาษณ์
บุคลากรในองค์กร	จำนวนบุคลากรและความเพียงพอต่อภาระงาน	การสัมภาษณ์
การกำหนดแผนงานโครงการขององค์กร	องค์กรมีการกำหนดแผนงานโครงการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างสอดคล้องและรองรับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่	เอกสารขององค์กร การสัมภาษณ์
การประสานงาน	องค์กรมีการประสานงานกับประชาชนหรือองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม	การสัมภาษณ์
กลไกการติดตามประเมินผล	องค์กรมีการกำหนดกลไกการติดตามประเมินผล และมีการดำเนินการเพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการทำงาน	การสัมภาษณ์ เอกสารขององค์กร